

Karol Schneider

Uniwersytet Szczeciński

ZORGANIZOWANE OSZUSTWA KARUZELOWE ZWIĄZANE Z PODATKIEM OD TOWARÓW I USŁUG (VAT)

Streszczenie: System opodatkowania VAT handlu wewnątrzpółnotowego w kraju przeznaczenia, w miejsce kraju eksportera, wprowadzony został zgodnie z Dyrektywą Rady 91/680 z dnia 16 grudnia 1991 r. uzupełniającą wspólny system podatku od wartości dodanej i zmieniającą Dyrektywą 77/388/EEC w sprawie zniesienia granic podatkowych. Brak instrumentów umożliwiających skuteczną kontrolę przedmiotowych transakcji spowodował rozkwit zjawiska zorganizowanych oszustw związanych z podatkiem VAT.

Słowa kluczowe: podatek od towarów i usług (VAT), oszustwa podatkowe, polityka gospodarcza.

1. Wstęp

Podatek od towarów i usług jest polską odmianą występującego w większości krajów europejskich podatku od wartości dodanej (VAT – *Value Added Tax*). System podatku od towarów i usług (VAT) jest oparty na mechanizmie „opodatkowanie-odliczanie”, który oznacza, że na każdym szczeblu obrotu od kwoty podatku, obliczonej na podstawie sprzedaży, dokonuje się odliczenia kwoty podatku naliczonej w cenach nabytych towarów i usług. Za wprowadzeniem tego podatku przemawiały m.in. dążenia do jednolitości opodatkowania oraz zbliżenia polskich norm do standardów podatkowych. Podatek VAT jest skonstruowany w taki sposób, że dokonywanie ewentualnych nadużyć powinno być znacznie trudniejsze [Schneider 1998, s. 180].

2. Zjawiska patologiczne występujące w podatku VAT

Podatek od towarów i usług (VAT) opiera się na prawidłowo prowadzonej dokumentacji. Dotyczy to zarówno poprawnych dokumentów zakupu i sprzedaży, jak i prawidłowo prowadzonej wymaganej ewidencji oraz bezbłędnie sporządzonych i złożonych we właściwym czasie deklaracji podatkowych.

W praktyce często występują przypadki odstępstw od tej zasady z różnych powodów, przede wszystkim jednak z przyczyny:

- niezrozumienia przepisów podatkowych lub niezaznajomienia się z nimi na bieżąco,
- niedochowania należytej staranności w prowadzonej działalności gospodarczej i związanej z nią dokumentacji,
- podejmowania celowych działań zmierzających w konsekwencji do niższego opodatkowania lub wręcz wyłudzenia z budżetu środków pieniężnych.

Są to zjawiska patologiczne. Podstawowa zasada funkcjonowania tego podatku, zgodnie z którą podatek naliczony od zakupów związanych ze sprzedażą, powoduje, że stosunkowo łatwo o różnego rodzaju nieprawidłowości wynikające zarówno z pomyłek lub niezajomości przepisów, jak i z celowego działania.

Możliwość otrzymania w określonych przypadkach zwrotu podatku VAT z budżetu państwa dodatkowo skłania nieuczciwych podatników do pozorowania niektórych czynności i fałszowania dokumentów.

Z praktyki organów skarbowych wynika, że do najczęściej stwierdzanych nieprawidłowości w podatku od towarów i usług należą [Schneider 2007, s. 205-208]:

- stosowanie stawki podatkowej niższej od należnej – podatnicy wykazują w deklaracji VAT-7 sprzedaż towaru lub usługi ze stawką 0% lub 7% zamiast 22% i tym samym zaniżają zobowiązanie podatkowe, licząc, że organ podatkowy tego nie sprawdzi;
- używanie lub usuwanie dokumentów dotyczących niektórych sprzedaży,
- niewykazywanie przez podatnika podatku należnego – wiąże się to najczęściej z czynnościami nieodpłatnymi, zrównanymi ze sprzedażą, takimi jak:
 - przekazywanie, zużycie lub świadczenie usług na potrzeby reprezentacji i reklamy,
 - przekazanie towarów na potrzeby osobiste podatnika,
 - przekazanie towarów pracownikom na ich potrzeby osobiste,
 - darowizny towarów,
 - nieodpłatne świadczenie usług,
 - wydanie towaru w zamian za czynność niepodlegającą opodatkowaniu;
- deklarowanie sprzedaży zwolnionej od podatku jako sprzedaży opodatkowanej – w tym przypadku konsekwencją wykazania sprzedaży zwolnionej od podatku jako sprzedaży opodatkowanej jest niezasadne korzystanie z prawa do odliczenia pełnej kwoty podatku naliczonego przy nabyciu towarów i usług;
- odliczanie podatku naliczonego z faktury otrzymanej lub wystawionej przez nieuprawnionego podatnika (tzn. z faktury wystawionej przez podatnika korzystającego ze zwolnienia od podatku VAT lub od takiego, który ze zwolnienia nie korzysta, lecz nie jest zarejestrowany dla celów VAT, czyli nie złożył zgłoszenia rejestracyjnego, a więc nieuprawnionego do wystawiania faktur VAT; faktury wystawiane przez nieuprawnionego podatnika nie dają uprawnienia do obniżenia podatku należnego o kwotę podatku naliczonego; wykazując w takich sytuacjach w deklaracji podatkowej dla podatku VAT podatek naliczony, podatnik

zawyża go, a w rezultacie naraża się na sankcje podatkowe z tytułu zaniżania zobowiązania lub zawyżania kwoty różnicy podatku do zwrotu);

- brak skutecznego nabycia towaru, np. nabycie nieruchomości wraz z budynkiem w sytuacji, gdy umowa kupna-sprzedaży jest nieważna z powodu braku aktu notarialnego w miesiącu odliczenia, nie może on więc dokonać wpisu faktury w rejestrze zakupów oraz dokonać odliczenia z niej podatku VAT;
- obniżenie kwoty podatku należnego w innych miesiącach niż w miesiącu, w którym podatnik otrzymał fakturę lub w miesiącu następnym;
- dokonywanie odliczeń na podstawie dokumentów nie nadających do tego uprawnień, czyli korzystanie z fałszywych faktur pochodzących od nieistniejących firm, a dokumentujących zakupy, których nie było (dotyczy to także fikcyjnych dokumentów importowych);
- ukrywanie sprzedaży przy użyciu kradzionych kas fiskalnych, szczególnie w nocy i dni wolne od pracy;
- zawyżanie wartości sprzedaży eksportowej, a nawet pozorowanie transakcji eksportowych w celu uzyskania przywilejów związanych ze stawką 0%;
- błędne ustalenie terminu rozpoczęcia ewidencjonowania sprzedaży i kwot podatku należnego przy zastosowaniu kasy rejestrującej;
- nieprawidłowe ustalenie terminu oraz wielkość ulgi z tytułu nabycia kasy rejestrującej;
- nieprawidłowy sposób odliczania podatku naliczonego związanego ze sprzedażą opodatkowaną i zwolnioną od podatku od towarów i usług(przy transakcjach wewnątrzunijnych brak numeru NIP-UE u dostawcy lub otrzymującego, brak listów przewozowych, numerów rejestracyjnych samochodu CMR);
- pobieranie od państwa należności z tytułu VAT za pomocą mechanizmu zwrotu kwoty podatku naliczonego przy zakupach, jeżeli przekraczała ona wysokość podatku należnego z tytułu sprzedaży opodatkowanej stawkami niższymi niż stawka 22%;
- rozliczanie podatku naliczonego na podstawie faktury VAT niepotwierdzonej kopią u sprzedawcy;
- rozliczanie podatku naliczonego na podstawie faktur stwierdzających sprzedaż towarów i usług, w których kwota wykazanego podatku na oryginale faktury jest wyższa od kwoty podatku wykazanego na kopii;
- opóźnianie momentu powstania obowiązku podatkowego z tytułu:
 - sprzedaży towaru za pośrednictwem komisanta,
 - otrzymania zaliczek na poczet dostaw towarów i usług,
 - sprzedaży pod koniec miesiąca,
- odrębne fakturowanie materiałów i usług w budownictwie,
- organizacja szkoleń za granicą,
- niepłacenie podatku, mimo przekroczenia kwoty limitu uprawniającej do korzystania ze zwolnienia od podatku VAT.

Nagannym i niepokojącym zjawiskiem patologicznym są celowe działania podatników niemające nic wspólnego z prowadzeniem działalności gospodarczej, a prowadzące w prostej linii do wyłudzenia z budżetu państwa zwrotu podatku lub niezapłacenie należnego podatku. Wiąże się to z pozorowaniem zakupów i w związku z tym tworzeniem fałszywych dokumentów, w których wpisywane są transakcje i firmy, które rzeczywiście nie istnieją. W takich przypadkach przedmiotem działalności nie jest obrót towarami, a jedynie sporządzenie fałszywych dokumentów. Są też sytuacje odwrotne, gdzie obrotem jest towar, lecz jego źródło pochodzenia jest nielegalne, np. z przemytu lub kradzieży.

Naganne jest również zjawisko firmowania fikcyjnych podmiotów, zwanych też mianem znikających podmiotów lub słupów. Znikający podatnicy lub słupy to zwykle firmy zarejestrowane na osoby, które w rzeczywistości nie posiadają i nigdy nie posiadały środków finansowych na prowadzenie działalności gospodarczej. Firmy takie rejestrują się, zgłaszają rozpoczęcie działalności gospodarczej pod określonym adresem, pod którym faktycznie działalność nie jest prowadzona, często zmieniają siedziby bez zgłoszenia swych nowych adresów do urzędu skarbowego i organu rejestrowego, a osoby wskazane w dokumentach rejestrowych jako upoważnione do reprezentowania firmy są niemożliwe do zlokalizowania. Firmy typu znikającego podatnika zazwyczaj krótko prowadzą działalność gospodarczą (często są zakładane dla jednej transakcji), dokonują transakcji na znaczne kwoty, od których nie odprowadzają należnych podatków, a następnie „znikają”, nie zgłaszając właściwym organom faktu zaprzestania bądź likwidacji działalności gospodarczej.

Znikające podmioty lub słupy najczęściej wystawiają „puste” faktury (sprzedaż towarów lub usług faktycznie nie występuje), od których nie odprowadzają podatku VAT. W innym przypadku, w transakcjach prowadzonych przez te podmioty towar może istnieć, lecz nie przedstawia żadnej wartości użytkowej bądź jego wartość jest niewspółmiernie niższa od określonej w fakturze. Faktury wystawiają dla podmiotów towarzyszących tzw. łańcuch podmiotów powiązanych, na końcu którego zwykle znajduje się podmiot dokonujący eksportu towaru. Działanie to ma na celu wykreowanie jak największego podatku naliczonego, o którego zwrot występuje podmiot będący ostatnim ogniwem takiego łańcucha, tj. eksporter. W wielu przypadkach eksport jest fikcyjny i ma na celu wyłudzenie z urzędu skarbowego nienależnego zwrotu podatku VAT. Znikający podatnicy wykorzystywani są również do legalizowania sprzedaży towarów pochodzących z przemytu, co ustaliły np. kontrole prowadzone w zakresie obrotu artykułami elektronicznymi.

3. Oszustwa karuzelowe dotyczące podatku VAT w handlu wewnątrzspółnotowym

Obecnie, gdy Polska należy do Unii Europejskiej, trzeba spodziewać się pojawienia się nowej odmiany opisywanego wyżej przestępstwa podatkowego. Chodzi o przestępstwa karuzelowe, z którymi borykają się (w różnym stopniu) wszystkie kraje

członkowskie Wspólnoty. Mechanizm tego przestępstwa również opiera się na uczestniczeniu w obrocie znikającego podatnika. Celem takiego działania jest także wyłudzenie podatku VAT. W tego typu przestępstwach mogą brać udział firmy zarejestrowane w dwóch lub więcej krajach członkowskich.

System prawny zarówno w Polsce, jak i w innych krajach, w tym w krajach członkowskich Unii Europejskiej, nie jest w stanie całkowicie zapobiec tego typu oszustwom. Można natomiast ograniczyć ten proceder przez poszukiwanie i wdrażanie skutecznych rozwiązań legislacyjnych, a także technik analitycznych, rozpoznawczych i kontrolnych. Szczególnego znaczenia nabiera zapewnienie stosownych regulacji prawnych związanych z rejestracją podatników w celu wykazania w jak najwyższym stopniu wiarygodności podatnika dokonującego rejestracji w urzędzie skarbowym.

Należy również podkreślić, że czasami w „karuzeli” obracane są faktyczne towary, ale często jest to tylko obieg faktur i dokumentów przewozowych („lewe” faktury). Podmioty zaangażowane w „karuzele” to: dostawca, „znikający podatek”, „bufor” (pośrednik, przeważnie jest ich kilku do kilkunastu), „broker” (często organizator/inicjator „karuzeli”) oraz firmy transportowe.

Zastosowanie przez przestępców przedmiotowych konstrukcji jest tak powszechne, że w zachodnich krajach Unii Europejskiej wyodrębnia się całe zjawiska zorganizowanych oszustw VAT z karuzelą podatkową [Aronwitz i in. 1996, s. 59].

Nienależna korzyść z tytułu oszustwa popełnionego za pomocą różnych metod związanego z rozliczeniami z zakresu VAT, z użyciem powiązań pomiędzy podmiotami działającymi w skali międzynarodowej możliwa jest do uzyskania zasadniczo na dwa sposoby [Pabiański, Śliż 2007]:

- 1) poprzez uchylenie się od zapłaty należnego podatku VAT,
- 2) poprzez uzyskanie od organu skarbowego zwrotu podatku VAT, który w rzeczywistości nie został uregulowany na wcześniejszych etapach obrotu.

Metody te są wobec siebie całkowicie komplementarne.

A.A. Aronwitz przez pojęcie oszustw karuzelowych rozumie organizacyjnie zaawansowane przestępcze schematy transakcyjne, które wykorzystują obie opisane metody w ten sposób, iż stworzona zostaje iluzja okrężnego ruchu towarów między państwami członkowskimi Unii Europejskiej.

Zdaniem T. Pabiańskiego i W. Śliża przestępstwa karuzelowe występują obecnie w krajach Unii Europejskiej w postaci przestępstw:

a) mających obejmować wiele podmiotów, z których tylko jeden (z formalnego punktu widzenia) dopuszcza się przestępstwa, przy czym może ono być popełnione poza granicami państwa, w którym ulokowany jest organizator całej konstrukcji;

b) zakładających powtarzalność oszukańczego łańcucha dostaw pomiędzy określoną grupą podmiotów, przy czym, „wymianie” siłą rzeczy podlegać będzie podatek niewypełniający swych zobowiązań podatkowych (fakt ten zostanie dosyć szybko wykryty przez organy skarbowe), co jednak nie wpływa niekorzystnie na trwałość całej struktury;

c) gwarantujących, że pozycja podatkowa pozostałych (świadomych lub nie) uczestników przestępczego procesu jest bardzo trudna do zakwestionowania przez organy skarbowe ze względu na to, iż podmioty te prawidłowo wypełniają swoje obowiązki w zakresie rozliczeń w podatku VAT, a transakcjom wewnątrzspółnotowym, w które są zaangażowane, towarzyszą rzeczywiste przemieszczenia towarów pomiędzy krajami Unii Europejskiej.

Wprowadzanie i udoskonalanie przez państwa członkowskie Unii Europejskiej mechanizmów zwalczania oszustw tego typu spowodowało, że oszuści zaczęli podejmować następujące działania [Kucharek 2007, s. 11]:

1) „karuzela” szybciej się obraca(często towar dociera i opuszcza kraj w ciągu kilku godzin),

2) jest coraz więcej „buforów” w jednej karuzeli (w Wielkiej Brytanii odkryto jedną „karuzelę” z 15 pośrednikami),

3) pośrednicy coraz częściej kontaktują się jedynie telefonicznie z właścicielem magazynu, w którym przechowywany jest towar, podczas dokonywania transakcji,

4) zwiększa się wysokość pojedynczej transakcji (w Wielkiej Brytanii straty administracji podatkowej w 2002 r. z tytułu działania jednego oszusta wynosiły 8 mln £ dziennie),

5) rozszerza się katalog towarów obracanych w „karuzeli”,

6) wykorzystywane są firmy spoza UE, przede wszystkim z Dubaju, ale także ze Szwajcarii, z USA i Hongkongu,

7) „karuzele” jednocześnie obracają się w kilku krajach (Holendrzy nazwali to zjawisko oszustwem typu „koła olimpijskie”) – oszuści nie znają granic.

4. Wielkość strat z tytułu oszustw karuzelowych w handlu wewnątrzspółnotowym

Oszustwa karuzelowe w handlu wewnątrzspółnotowym stanowią, obok strat wynikających z funkcjonowania szarej strefy, jedno z najważniejszych źródeł powodujących uszczuplenie dochodów uzyskiwanych z podatku VAT. Oszustwa karuzelowe występują we wszystkich państwach członkowskich UE. Niestety, tylko nieliczne opublikowały dane szacunkowe na temat wielkości swoich strat, ale Komisja Europejska uważa, że w niektórych krajach wielkość uszczupień może sięgać nawet 10% dochodów z VAT. W Niemczech uznaje się, że ten typ oszustwa stanowi znaczący problem; według szacunków straty w dochodach w związku z tym oszustwem sięgnęły w 2002 r. kwoty 4,5 mld euro [*Tackling VAT...* 2007].

Według analiz prowadzonych w Wielkiej Brytanii od 2000 r. wielkość strat wynikających z oszustw karuzelowych sięga kwoty około 2 mld £ rocznie.

Zgodnie z opublikowanym w marcu 2007 r. raportem międzynarodowej organizacji International VAT Association, liczba oszustw dotyczących podatku VAT w Unii Europejskiej osiągnęła rozmiary mające realny wpływ na statystyki gospodarcze poszczególnych państw członkowskich. Zgodnie z opublikowanymi danymi,

Tabela 1. Dane szacunkowe dotyczące oszustw karuzelowych w Wielkiej Brytanii

Rok	Szacowana wielkość wg HMRC (mld £)
1999/2000	1,5-2,4
2000/2001	1,3-2,5
2001/2002	1,7-2,5
2002/2003	1,5-2,3
2003/2004	1,1-1,7
2004/2005	1,1-1,9
2005/2006	1,4-2,4

Źródło: [Stopping the Carousel... 2007].

wartość popełnianych oszustw dotyczących podatku VAT wynosi rocznie od 60 do 100 mld euro łącznie we wszystkich państwach członkowskich, a wiodącą rolę odgrywają oszustwa karuzelowe [Turaliński 2009, s.114; Matyszewska 2006; Laing 2007]. Kwota ta przekracza równowartość rocznego budżetu Polski. Choć obecnie przedstawiona metodyka oszustw nie jest popularna wśród polskiej przestępczości zorganizowanej, lub działanie to pozostaje dotąd niemal niewykryte przez powołane do tego celu organy państwowe, najprawdopodobniej najbliższe lata skutkować będą przekwalifikowaniem dotychczasowych działań przestępczych na stosunkowo proste w realizacji i dochodowe oszustwa podatkowe w międzynarodowym obrocie towarowo-usługowym.

5. Podsumowanie

System podatku od wartości dodanej (VAT) w krajach Unii Europejskiej przewiduje, że podatku tego w handlu między przedsiębiorstwami nie nalicza się w ogóle, ale nabywca z innego państwa może sprzedać produkt z doliczonym podatkiem VAT kolejnemu klientowi, a ten otrzymuje zwrot podatku, którego jego dostawca w ogóle nie zapłacił. Tworzone są więc sieci znikających potem spółek, których celem jest wyłącznie wyłudzenie podatku VAT.

Komisja do spraw podatków w Unii Europejskiej proponuje zmianę filozofii naliczania podatku VAT. Podatek byłby naliczany i płacony przez dostawcę, a nie przez końcowego klienta, jak jest obecnie. W ten sposób uniknięto by tzw. karuzeli oszustw, gdy podatek jest naliczany kolejnym nabywcom, a potem zwracany przez urząd skarbowy. Ta propozycja wymaga zgody wszystkich państw członkowskich, a tej nie ma. Opodatkowanie w państwie pochodzenia mogłoby bowiem doprowadzić w przyszłości do ujednoczenia stawek VAT oraz stosowanych ulg. Państwa pobierałyby podatek od pierwszego dostawcy, ale musiałyby go potem przekazać krajowi,

gdzie ma siedzibę końcowy odbiorca. Przy niższych stawkach oznaczałoby to, że każda administracja powinna znać 25 systemów i naliczać VAT w zależności od tego, dokąd jest sprzedawany towar. A część rządów, mimo że traci rocznie miliardy euro na oszustwach podatkowych, wcale nie jest chętna do zmiany systemu podatku od wartości dodanej (VAT), proponując tylko „zacieśnianie współpracy” jako metody mało ryzykownej.

Literatura

- Aronwitz A.A., Laagland D.C.G., Paulides G., *Value-Added Tax Fraud in the European Union*, Kugler Publications, Amsterdam–New York 1996.
- Kucharek W., *Jak zatrzymać oszustwa karuzelowe w handlu wewnątrzwspólnotowym*, „Biuletyn Skarbowy” 2007, nr 4.
- Laing S., *Six jailed after Customs brings mobile carousel to a halt*, „The Guardian” 2007, 14 czerwca.
- Matyszewska E., *Straty mogą sięgać 100 mld euro*, „Gazeta Prawna” 2006, wrzesień.
- Pabiański T., Śliż W., *Zorganizowane działania przestępcze wykorzystujące mechanizmy konstrukcyjne podatku VAT*, „Przegląd Podatkowy” 2007, nr 1/189.
- Schneider K., *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa 2007.
- Schneider K., *Instrumenty polityki bilansowej i podatkowej w małych i średnich firmach*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1998.
- Stopping the Carousel: Missing Trader Fraud in the UE*, House of Lords, European Union Committee, London 2007, <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200607/ldselect/ldcom/101/101.pdf>.
- Tackling VAT fraud: Possible ways forward*, ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/conferences/tacklingfraud2007/pres_wiedow.pdf, 2007.
- Turaliński K., *Dokumentacja III RP. Międzynarodowy obrót gospodarczy regulowany decyzjami politycznymi jako główne źródło dochodu polskich zorganizowanych grup oraz związków przestępczych*, „Media Polskie”, Radom 2009.

ORGANIZED CAROUSEL FRAUD OF VAT

Summary: Taxation system of Value Added Tax on intra EU commerce in the country of destination, instead of the country of export, has been introduced according to the Council of Europe Directive 91/680 of December 16, 1991 to complement common framework of value added tax and substitute Directive 77/388/EEC on the abolition of fiscal frontiers. The lack of instruments enabling effective control of transactions in question, has resulted in the rise in the phenomena of organized fraud associated with Value Added Tax.